

DOI: 10.33663/1563-3349-2023-34-326-336

УДК 340.1; 342.086

Н. М. БАТАНОВА,
кандидат юридичних наук*
ORCID: 0000-0003-1828-6708

ПРОБЛЕМИ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ

У статті проведено концептуальний аналіз конституційно-правової відповідальності Верховної Ради України в контексті зарубіжного досвіду. Досліджуються загальнотеоретичні та практичні питання формування та реалізації конституційно-правової відповідальності Верховної Ради України. Зазначається, що інститут конституційно-правової відповідальності вищих органів державної влади, передусім парламенту – Верховної Ради України, є ефективною гарантією конституційного ладу, демократії та функціонування громадянського суспільства. Аналізується зарубіжний досвід застосування інституту дострокового припинення повноважень парламентів. Висловлюються пропозиції щодо удосконалення підстав конституційно-правової відповідальності Верховної Ради України.

Ключові слова: конституційно-правова відповідальність, дострокове припинення повноважень парламенту, розпуск парламенту, парламентаризм, конституційна законність, конституційний конфлікт, конституційний лад.

Batanova Nataliia. The problems of constitutional and legal responsibility of the Verkhovna Rada of Ukraine in the context of foreign experience

The article provides a conceptual analysis of the constitutional and legal responsibility of the Verkhovna Rada of Ukraine in the context of foreign experience. General theoretical and practical issues of the formation and realization of the constitutional and legal responsibility of the Verkhovna Rada of Ukraine are studied. It is noted that the institution of constitutional and legal responsibility of the highest bodies of state power, first of all, the parliament – the Verkhovna Rada of Ukraine, is an effective guarantee of the constitutional system, democracy and the functioning of civil society. The foreign experience of applying the institution of early termination of powers of parliaments is analyzed. Proposals are made to improve the grounds of constitutional and legal responsibility of the Verkhovna Rada of Ukraine.

Key words: constitutional and legal responsibility; early termination of the powers of the parliament; dissolution of parliament; parliamentarism; constitutional legality; constitutional conflict; constitutional order.

Вступ. Однією з ключових умов демократичного розвитку держави і суспільства є парламентаризм. Розробка ефективної моделі вітчизняного

* **Batanova Nataliia**, Candidate of Juridical Sciences (Ph. D.)

парламентаризму сьогодні є завданням, що в підсумку визначає успішність побудови України як правової та демократичної держави, яка відповідає перед людиною за свою діяльність (ст. 3 Конституції України). Реальний парламентаризм безпосередньо пов'язаний не лише із процесами формування конституціоналізму, реалізацією принципів народного суверенітету та представницької демократії, а й насамперед функціонуванням дієвої системи стримувань і противаг та відповідального правління. У цьому контексті для глибокого та різнобічного розуміння парламентаризму, успішного вирішення проблем функціонування парламентської демократії слід пам'ятати про нерозривний зв'язок між процесами парламентаризації у державі та формуванням механізмів юридичної (насамперед конституційно-правової) відповідальності вищих органів державної влади.

Огляд літератури. Наявні в Україні дослідження проблем конституційно-правової відповідальності парламенту представлені у працях О. С. Бакумова, Ю. Г. Барабаша, В. В. Гецько, В. В. Книша, Л. Т. Кривенко, О. В. Мельник, Л. Р. Наливайко, О. В. Олькіної, В. Ф. Погорілка, І. В. Рижук, О. В. Скрипнюка, І. Є. Словської, Ю. М. Тодики, В. Л. Федоренка, В. М. Шаповала та ін.

Постановка проблеми дослідження. Відсутність сучасної вітчизняної теорії конституційно-правової відповідальності в цілому та окремих суб'єктів конституційного права, у тому числі й Верховної Ради України, фрагментарність і суперечливість регламентації підстав конституційно-правової відповідальності та відсутність дієвого механізму її реалізації призводить до того, що велика кількість порушень Конституції та законів України суб'єктами публічної влади залишаються без відповідного реагування.

Метою і завданням дослідження є концептуальний аналіз конституційно-правової відповідальності Верховної Ради України у контексті зарубіжного досвіду.

Виклад основного матеріалу. Конституція України містить окремі підстави конституційно-правової відповідальності та закріплює специфічні конституційно-правові санкції щодо вищих органів державної влади, серед яких особливе місце посідає інститут дострокового припинення повноважень Верховної Ради України (ч. 2 ст. 90). Ця міра конституційно-правової відповідальності, як за сутністю, так і за наслідками, реалізується у процесі конституційно-правових взаємовідносин між Українським народом, українською державою, вищими органами і посадовими особами державної влади. За своєю природою вона є інструментом подолання конституційних конфліктів і суперечностей, які виникають у системі вітчизняного парламентаризму.

У даному випадку, за твердженням вітчизняних дослідників, «застосування санкцій за вчинення конституційного делікту зумовлене неспроможністю легіслатури, її органів і парламентаріїв виконувати обов'язки внаслідок безвідповідальної або некваліфікованої реалізації покладених функцій». При цьому, на їхню думку, «правові норми, що регламентують застосування кон-

ституційно-правової відповідальності Верховної Ради України, є розрізненими та безсистемними»¹.

У зв'язку з цим питання відповідальності парламенту – Верховної Ради України залишається одним із найбільш актуальних і складних питань формування та реалізації конституційно-правової відповідальності в Україні. Конституція України, з одного боку, закріпила доволі широке коло повноважень парламенту, проте, з другого – передбачила значно менше підстав його конституційно-правової відповідальності. Так, згідно з п. 1 ч. 2 ст. 90 Конституції України Президент України має право достроково припинити повноваження Верховної Ради України, якщо протягом одного місяця у Верховній Раді України не сформовано коаліцію депутатських фракцій відповідно до ст. 83 цієї Конституції. Відповідно до ч. 6, 7 ст. 83 у Верховній Раді України за результатами виборів і на основі узгодження політичних позицій формується коаліція депутатських фракцій, до складу якої входить більшість народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України. Коаліція депутатських фракцій у Верховній Раді України формується протягом одного місяця з дня відкриття першого засідання Верховної Ради України, що проводиться після чергових або позачергових виборів Верховної Ради України, або протягом місяця з дня припинення діяльності коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України.

Так, наприклад, 24 липня 2014 р. фракції партій УДАР і «Свобода» у Верховній Раді України оголосили про свій вихід з коаліції, що відкрило шлях для дострокових парламентських виборів. Оскільки протягом місячного терміну нової коаліції у парламенті не було створено, Указом Президента України «Про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України та призначення позачергових виборів» від 27 серпня 2014 р.² повноваження Верховної Ради України сьомого скликання були достроково припинені та призначені позачергові вибори до Верховної Ради України на 26 жовтня 2014 р.

Підстава дострокового припинення повноважень парламенту внаслідок несформування коаліції депутатських фракцій у передбаченому Конституцією порядку є унікальною, проте суперечливою. Так, експерти Центру політико-правових реформ акцентують на необхідності прибрати зі ст. 90 Конституції України підставу дострокового припинення повноважень Парламенту – не сформована протягом одного місяця коаліція депутатських фракцій. На їх думку, в цілому, враховуючи негативні політичні аспекти, недоцільною видається конституційна регламентація формування, організації, діяльності та припинення діяльності «коаліції депутатських фракцій» у Верховній Раді України фактично як державно-владної інституції з власним функціоналом³.

Ще однією підставою для дострокового припинення повноважень парламенту згідно з п. 2 ч. 2 ст. 90 Конституції України передбачено: якщо протягом шістдесяти днів після відставки Кабінету Міністрів України не сформо-

вано персональний склад Кабінету Міністрів України. У даному випадку маємо конституційно-правову відповідальність Верховної Ради України у формі бездіяльності за невиконання установчої функції. Закріплення зазначеної підстави конституційно-правової відповідальності, на нашу думку, є позитивним кроком щодо удосконалення чинного законодавства про конституційно-правову відповідальність, адже парламент має нести відповідальність за невиконання своїх функцій.

Відповідно до п. 3 ч. 2 ст. 90 Конституції України Президент України має право достроково припинити повноваження Верховної Ради України, якщо протягом тридцяти днів однієї чергової сесії пленарні засідання не можуть розпочатися.

Як зазначив Конституційний Суд України у своєму Рішенні про офіційне тлумачення положень ч. 2 ст. 90, п. 8 ч. 1 ст. 106 Конституції України (справа про умови дострокового припинення повноважень Верховної Ради України) від 19 травня 2004 р., зазначені положення Конституції України слід розуміти так, що протягом тридцяти календарних днів підряд заплановані пленарні засідання Верховної Ради України однієї чергової сесії не можуть розпочатися через недодержання порядку роботи Верховної Ради України, встановленого Конституцією України і Регламентом Верховної Ради України, що унеможливує здійснення парламентом конституційних повноважень єдиного органу законодавчої влади в Україні⁴. У даному випадку неможливість виконання своїх повноважень Верховною Радою України через те, що її пленарні засідання не можуть розпочатися, є конституційним деліктом у формі бездіяльності.

Детальний порядок цієї процедури конституційно не закріплюється, однак під час її реалізації Президенту повинен видавати відповідний указ про дострокове припинення парламентських повноважень, а також призначити позачергові вибори до Верховної Ради України. Наприклад, керуючись ч. 2 ст. 77, ч. 6 та 7 ст. 83, п. 1 ч. 2 ст. 90 Конституції України та відповідно до п.п. 7 та 8 ч. 1 ст. 106 Конституції України 21 травня 2019 р. Президент України В. О. Зеленський видав Указ про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України восьмого скликання⁵. Цим Указом було призначено позачергові вибори до Верховної Ради України на 21 липня 2019 р.

Щодо світового досвіду, то конституції зарубіжних країн широко закріплюють підстави та процедури конституційно-правової відповідальності парламенту. Так, розпуск парламенту (дострокове припинення повноважень) може застосовуватись за вчинення ним таких конституційних деліктів, як нездатність парламенту здійснювати свої функції. Як відомо, основними функціями парламенту є законодавча, представницька, установча та контрольна функції. Природно, що за їх невиконання або неналежне виконання парламентом, до нього повинні застосовуватись конституційно-правові санкції.

Наприклад, у Чорногорії парламент може бути розпущений, якщо «триваллий час» не здійснює свої повноваження. У Словаччині й Чехії причиною

розпуску відповідно парламенту та нижньої палати може бути їх нездатність ухвалювати рішення протягом трьох місяців однієї сесії, що не була перервана, а також якщо сесія була перервана на строк більший, ніж допускається основним законом⁶.

Нездійснення парламентом законодавчої та установчої функцій передбачене як підстава конституційно-правової відповідальності в Конституції Республіки Молдова. Відповідно до ч. 1 ст. 85 Конституції Республіки Молдова у разі неможливості формування Уряду чи блокування протягом трьох місяців прийняття законів Президент Республіки Молдова після консультацій з парламентськими фракціями має право розпустити Парламент⁷. Так, 28 квітня 2021 р. президентка Молдови Майя Санду підписала указ про розпуск парламенту та призначення позачергових виборів 11 липня 2021 р.⁸ Після відставки прем'єр-міністра Йона Кіку його посада стала вакантною, а парламент був зобов'язаний сформувати новий уряд упродовж трьох місяців. Після закінчення цього строку і двох невдалих спроб домогтися схвалення парламентом запропонованих кабінетів міністрів, 15 квітня Конституційний суд дійшов висновку, що обставини, які виправдовують розпуск парламенту, дотримані.

Як відомо парламент відіграє значну роль у формуванні інших органів і посадових осіб, тобто здійснює установчу функцію. Так, нездатність парламенту сформувати уряд є поширеною підставою для розпуску парламенту у багатьох державах (ч. 6 ст. 89 Конституції Естонської Республіки⁹, ч. 1 ст. 85 Конституції Республіки Молдова та ін.). Відповідно до ст. 99 Конституції Іспанії, якщо протягом двохмісячного строку з моменту першого голосування щодо призначення голови Уряду жоден з кандидатів не отримає вотуму довіри, Король розпускає обидві палати і призначає нові вибори за згодою голови Конгресу¹⁰. Так, Король Іспанії Філіп VI підписав указ про проведення дострокових парламентських виборів. Вибори було призначено на 26 червня 2016 р. Обидві палати відповідного скликання парламенту розпустилися. Вибори було проведено у зв'язку з тим, що з часу попередніх виборів, що відбулися в грудні 2015 р., обраному складу парламенту так і не вдалося сформувати уряд країни, зокрема, дійти єдиної думки щодо кандидатури прем'єр-міністра. Строк, відведений для цього, закінчився ще 2 травня 2016 р.¹¹

У Федеративній Республіці Німеччина Бундестаг (нижня палату парламенту) може бути розпущений Федеральним президентом, якщо після трьох невдалих спроб не було обрано Федерального канцлера (ст. 63 Конституції ФРН)¹². Відповідно до ч. 3 ст. 37 Конституції Греції Президент Республіки може розпустити парламент після чотирьох невдалих спроб сформувати уряд¹³. В Естонії Президент Республіки призначає кандидата на посаду прем'єр-міністра, якому доручає формування нового уряду. Якщо після двох спроб не вдається призначити прем'єр-міністра і сформувати уряд, то право висунення кандидата на цю посаду переходить до Рійгікоку (парламенту).

Якщо після цього в 14-денний строк уряд не буде сформований, то Президент оголошує позачергові вибори до парламенту (ч. 6 ст. 89 Конституції Естонської Республіки)¹⁴.

Конституції ряду держав (здебільшого з парламентською формою правління) закріплюють як підставу конституційно-правової відповідальності нездатність парламенту обрати главу держави. Відповідно до ч. 4 ст. 32 Конституції Греції Президентом обирається той кандидат, який набрав більшість у дві третини голосів від загальної кількості депутатів Парламенту. Якщо під час третього голосування зазначеної кваліфікованої більшості голосів не досягнуто, – Парламент у десятиденний строк після цього розпускається і оголошуються вибори нового Президента¹⁵. Також трапляються випадки, коли парламент нездатний протягом тривалого часу сформувати власні органи. Так, відповідно до ст. 79 Конституції Туркменістану Меджліс Туркменістану може бути достроково розпущений Президентом Туркменістану у разі несформування протягом шести місяців керівного складу Меджлісу Туркменістану¹⁶.

Нездатність парламенту у встановлений строк прийняти бюджет передбачена як підстава конституційно-правової відповідальності в конституціях Естонії, Польщі, Угорщини, Хорватії. Так, якщо після двох місяців з початку бюджетного року державний бюджет не затверджений Рійгікоку (парламентом), то Президент Республіки призначає позачергові вибори до парламенту (ст. 119 Конституції Естонської Республіки)¹⁷. Згідно зі ст. 225 Конституції Республіки Польща: якщо протягом 4 місяців з дня внесення в Сейм проекту бюджетного закону він не буде поданий Президенту Республіки на підпис, Президент Республіки може протягом 14 днів видати наказ про скорочення строку повноважень Сейму¹⁸. Президент Республіки Хорватія за пропозицією Уряду і за наявності контрасигнатури Прем'єр-міністра, після консультацій з представниками парламентських груп може розпустити Хорватський Парламент, якщо він не прийняв державний бюджет протягом 120 днів з дня його подачі (ст. 103 Конституції Республіки Хорватія)¹⁹.

Як слушно зауважує Ю. Г. Барабаш, поява такої підстави пов'язана з тим, що ці та інші країни перебували у скрутному економічному становищі, і своєчасне ухвалення основного фінансового закону країни було, на думку законодавців, запорукою ефективного розвитку економіки та нормального функціонування всього державного механізму на такому етапі державотворення²⁰.

Так, Прем'єр-міністр Іспанії Педро Санчес підписав указ про розпуск парламенту країни і проведення дострокових загальних виборів 28 квітня 2019 р. Рішення викликане тим, що депутати не змогли домовитися щодо бюджету на 2019 р.²¹

Порушення конституції та виникнення неподоланих суперечностей, які ставлять під загрозу нормальне функціонування парламенту як підстави конституційно-правової відповідальності трапляються не дуже часто. Відповідно

до ч. 1 ст. 95 Конституції Республіки Узбекистан Законодавча палата, Сенат Олій Мажліса Республіки Узбекистан можуть бути розпущені рішенням Президента Республіки Узбекистан, прийнятим за згодою з Конституційним Судом Республіки Узбекистан у разі виникнення в складі Законодавчої палати або Сенату неподоланих суперечностей, які ставлять під загрозу їх нормальне функціонування, або неодноразове прийняття ними рішень, які суперечать Конституції Республіки Узбекистан, а також виникнення неподоланих суперечностей між Законодавчою палатою і Сенатом, які ставлять під загрозу нормальне функціонування Олій Мажліса Республіки Узбекистан²². Відповідно до ст. 94 Конституції Республіки Білорусь повноваження Палати представників або Ради Республіки можуть бути достроково припинені на підставі висновку Конституційного Суду в разі систематичного або грубого порушення палатами Парламенту Конституції²³.

Слід зазначити, що необхідно обережно використовувати досвід інших країн для реформування інституту конституційно-правової відповідальності Верховної Ради України з метою недопущення дисбалансу гілок державної влади.

В Україні раніше вже були спроби удосконалення підстав конституційно-правової відповідальності парламенту. Так, відповідно до Указу Президента України «Про проголошення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою» від 15 січня 2000 р.²⁴ у бюлетені для проведення таємного голосування 16 квітня були включені питання, які передбачали розширення підстав для дострокового припинення Президентом України повноважень Верховної Ради України шляхом внесення доповнень до ст. 90 Конституції України, у разі, якщо вона протягом одного місяця не змогла сформувати постійно діючу парламентську більшість та у випадку незатвердження нею протягом трьох місяців підготовленого і поданого в установленому порядку Кабінетом Міністрів України Державного бюджету України. Проте, незважаючи на те, що це питання було підтримано народом, результати всеукраїнського референдуму тривалий час залишались нереалізованими. Вважаємо, слід врахувати думку народу, висловлену на всеукраїнському референдумі 15 січня 2000 р. та закріпити в ст. 90 Конституції України конституційно-правову відповідальність Верховної Ради України у формі дострокового припинення її повноважень у разі незатвердження нею протягом трьох місяців підготовленого і поданого в установленому порядку Кабінетом Міністрів України Державного бюджету України.

У демократичній державі має бути не лише баланс повноважень органів публічної влади, а й баланс відповідальності, у тому числі й конституційно-правової, за їх невиконання або ж неналежне виконання. Проте слід зауважити, що внаслідок конституційної реформи повноваження Верховної Ради України значно розширились, тому встановлення додаткових підстав для дострокового припинення її повноважень не буде послабленням законодавчої влади, а, навпаки, сприятиме зміцненню конституційної законності.

Висновки. Удосконалення інституту конституційно-правової відповідальності парламенту – Верховної Ради України, процедурно-процесуальної регламентації її підстав і санкцій передбачає відповідну модернізацію конституційно-правової відповідальності інших суб'єктів конституційно-правових відносин, насамперед вищих органів державної влади. Адже недостатньо чітко визначеними у законодавстві України є й підстави притягнення до конституційно-правової відповідальності інших вищих органів державної влади та їх посадових осіб. Проте саме інститут конституційно-правової відповідальності вищих органів державної влади, передусім парламенту – Верховної Ради України, є ефективною гарантією конституційного ладу.

Безумовно, конституційно-правова відповідальність Верховної Ради України – це складна конституційна процедура. Але наявність відповідних чітких і детально регламентованих процедур мінімізуватиме проблеми конституційного правокористування та правореалізації. Саме за таких умов можна говорити про адекватність і реальність застосування санкцій конституційно-правової відповідальності, у тому числі й щодо парламенту – Верховної Ради України, а через це – створити політико-правові передумови для формування дієвої системи стримувань і противаг та відповідального правління, здатного мінімізувати порушення Конституції, гарантувати змінюваність і наступність публічної влади, забезпечити демократизм конституційних інститутів і процесів. Інакше парламентаризм залишатиметься не реальним, а абсолютно формально-декоративним конституційним феноменом, а конституційно-правова відповідальність у цілому – фантомною субстанцією та малоефективним інструментом охорони Конституції.

1. Словська І. С. Конституційно-правовий статус парламенту – Верховної Ради України: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2013. С. 211. 2. Про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України та призначення позачергових виборів: Указ Президента України від 27 серпня 2014 р. *Сайт Верховної Ради України*. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/690/2014>. 3. Концепція парламентської реформи «Україна після перемоги». Бачення України 2030. Київ, 2023. 18 с. С. 4. 4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України про офіційне тлумачення положень частини другої статті 90, пункту 8 частини першої статті 106 Конституції України (справа про умови дострокового припинення повноважень Верховної Ради України) від 19 травня 2004 р. *Голос України*. 2004. 22 червня. 5. Про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України та призначення позачергових виборів: Указ Президента України від 21 травня 2019 року 303/2019. *Сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/303/2019#Text> 6. Шаповал В. М. Конституційне право зарубіжних країн: підруч. Київ: Ін Юре, 2015. С. 203. 7. Конституція Республіки Молдова. Декларація незалежності. Постанова КС № 36 від 05.12.2013 р.: Конституційний блок / Конституційний суд Респ. Молдова; підготовлене під керівництвом Александру Тенасе; переклад на укр. мову: Катерина Кожухар. Chişinău: Arc, 2016 (Tipogr. “Balacron”). URL: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/md/Constitutia-RM-format-mic-Ucr-Tipar-15-07-2016.pdf> 8. Президентка Молдови розпустила парламент. *DW*. URL: <https://>

www.dw.com/uk/prezydentka-moldovy-rozpustyla-parlament-ta-pryznachyla-novi-vybory/a-57366222 **9.** Constitution of the Republic of Estonia. URL: <https://president.ee/en/republic-of-estonia/the-constitution>. **10.** Constitución Española. URL: <https://www.boe.es/buscara/act.php?id=BOE-A-1978-31229&fbclid=IwAR0NT-oLXjvIPWqC3FUO4aKuhzVPxfZwrhc-koWisf2bqDiA2swKNyIyepc>. **11.** Король Іспанії розпустив парламент і призначив нові вибори. *ZN.UA*. URL: https://zn.ua/ukr/WORLD/korol-ispaniyi-rozpustiv-parlament-i-priznachiv-novi-vibori-207436_.html. **12.** Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. Bundesministerium der Justiz. URL: <http://www.gesetze-im-internet.de/gg/index.html>. **13.** The Constitution of Greece. URL: http://www.hri.org/docs/syntagma/?fbclid=IwAR2Mr-C6kxr5J-xTMtu04b3VJFLFDvhiDxRTPWo6PZ2nGKuxOcJiKL3Mw_Y. **14.** Constitution of the Republic of Estonia. Там само. **15.** The Constitution of Greece. Там само. **16.** Turkmenistan's Constitution of 2008 with Amendments through 2016. *Constituteproject.org*. URL: https://constituteproject.org/constitution/Turkmenistan_2016.pdf?lang=en. **17.** Constitution of the Republic of Estonia. Там само. **18.** Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. URL: <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm>. **19.** The Constitution of the Republic of Croatia. Croatian Parliament. URL: <https://web.archive.org/web/20101207160145/http://www.sabor.hr/Default.aspx?art=2409>. **20.** Барабаш Ю. Г. Інститут розпуску парламенту на сучасному етапі державотворення: порівняльно-правовий аналіз. *Університетські наукові записки*. 2008. №1 (25). С. 36–43. С. 41. **21.** Прем'єр Іспанії підписав указ про розпуск парламенту і проведення виборів. *ZN.UA*. URL: https://zn.ua/ukr/WORLD/prem-yer-ispaniyi-pidpisav-ukaz-pro-rozpusk-parlamentu-i-provedennya-viboriv-304573_.html. **22.** Constitution of the Republic of Uzbekistan. URL: <https://constitution.uz/en/clause/index>. **23.** Канстытуцыя Рэспублікі Беларусь. URL: <https://president.gov.by/be/gosudarstvo/constitution>. **24.** Про проголошення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою: Указ Президента України від 15 січня 2000 р. Урядовий кур'єр. 2000. 18 січня.

References

1. Slovka I. Ye. *Konstytutsiino-pravovi status parlamentu – Verkhovnoi Rady Ukrainy: monohrafiia*. Kyiv: Yurinkom Inter, 2013. S. 211 [ukr.]. **2.** Указ Президента України «Про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України та призначення позачергових виборів» від 27 серпня 2014 р. *Сайт Верховної Ради України*. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/690/2014> [ukr.]. **3.** *Kontsepsiia parlamentskoi reformy «Ukraina pislia peremohy»*. *Bachennia Ukrainy 2030*. Kyiv, 2023. 18 s. S.4 [ukr.]. **4.** Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinym podanniam Prezidenta Ukrainy pro ofitsiine tлумачennia polozhen chastynty druhoi statti 90, punktu 8 chastynty pershoi statti 106 Konstytutsii Ukrainy (sprava pro umovy dostrokovoho pryypnennia povnovazhen Verkhovnoi Rady Ukrainy) від 19 травня 2004 р. *Holos Ukrainy*. 2004. 22 chervnia [ukr.]. **5.** Указ Президента України «Про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України та призначення позачергових виборів» від 21 травня 2019 року 303/2019. *Сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/303/2019#Text> [ukr.]. **6.** Shapoval V. M. *Konstytutsiine pravo zarubizhnykh krain: pidruch*. Kyiv: In Yure, 2015. S. 203 [ukr.]. **7.** *Konstytutsiia Respubliky Moldova. Deklaratsiia nezalezhnosti*. *Postanova KS № 36 від 05.12.2013 р.*: *Konstytutsiinyi blok / Konstytutsiinyi sud Resp. Moldova; pidhotovlene pid kerivnytstvom Aleksandru Tenase; pereklad na ukr. movu: Kateryna Kozhukhar. Chişinău: Arc, 2016 (Tipogr. “Balacron”)*. URL: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/md/>

Constitutia-RM-format-mic-Ucr-Tipar-15-07-2016.pdf [ukr.]. **8.** Prezydentka Moldovy rozpustyla parlament. *DW*. URL: <https://www.dw.com/uk/prezydentka-moldovy-rozpustyla-parlament-ta-pryznachyla-novi-vybory/a-57366222> [ukr.]. **9.** Constitution of the Republic of Estonia. URL: <https://president.ee/en/republc-of-estonia/the-constitution>. **10.** Constitución Española. URL: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1978-31229&fbclid=IwAR0NT-oLXjvIPWqC3FU04aKuHzVPxfZwrhc-koWisf2bqDiA2swKNylyepc> [esp.]. **11.** Korol Ispanii rozpustyv parlament i pryznachyv novi vybory. *ZN.UA*. URL: <https://zn.ua/ukr/WORLD/korol-ispanyi-rozpustiv-parlament-i-pryznachyv-novi-vybory-207436.html> [ukr.]. **12.** Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. Bundesministerium der Justiz. URL: <http://www.gesetze-im-internet.de/gg/index.html> [germ.]. **13.** The Constitution of Greece. URL: http://www.hri.org/docs/syntagma/?fbclid=IwAR2Mr-C6kx5J-xTmtu04b3VJFLFDvhiDxRtPW06PZ2nGKuxOcJiKL3Mw_Y. **14.** Constitution of the Republic of Estonia. Tam samo. **15.** The Constitution of Greece. Tam samo. **16.** Turkmenistans Constitution of 2008 with Amendments through 2016. *Constituteproject.org*. URL: https://constituteproject.org/constitution/Turkmenistan_2016.pdf?lang=en. **17.** Constitution of the Republic of Estonia. Tam samo. **18.** Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. URL: <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/konl.htm> [pl.]. **19.** The Constitution of the Republic of Croatia. Croatian Parliament. URL: <https://web.archive.org/web/20101207160145/http://www.sabor.hr/Default.aspx?art=2409>. **20.** Barabash Yu. H. Instytut rozpusku parlamentu na suchasnomu etapi derzhavotvorennia: porivnialno-pravovyi analiz. *Universytetski naukovi zapysky*. 2008. №1 (25). S. 36–43. S. 41 [ukr.]. **21.** Premier Ispanii pidpysav ukaz pro rozpusk parlamentu i provedennia vyboriv. *ZN.UA*. URL: <https://zn.ua/ukr/WORLD/premyer-ispanyi-pidpisav-ukaz-pro-rozpusk-parlamentu-i-provedennya-vyboriv-304573.html> [ukr.]. **22.** Constitution of the Republic of Uzbekistan. URL: <https://constitution.uz/en/clause/index>. **23.** Kanstytutsiia Rėspubliki Belarus. URL: <https://president.gov.by/be/gosudarstvo/constitution> [bel.]. **24.** Ukaz Prezydenta Ukrainy «Pro proholoshennia vseukrainskoho referendumu za narodnoiu initsiatyvoiu» vid 15 sichnia 2000 r. *Uriadovyi kurier*. 2000. 18 sichnia [ukr.].

Batanova Nataliia. The problems of constitutional and legal responsibility of the Verkhovna Rada of Ukraine in the context of foreign experience

The article provides a conceptual analysis of the constitutional and legal responsibility of the Verkhovna Rada of Ukraine in the context of foreign experience. General theoretical and practical issues of the formation and realization of the constitutional and legal responsibility of the Verkhovna Rada of Ukraine are studied.

It is emphasized that for a deep and versatile understanding of parliamentarism, to successfully solve the problems of the functioning of parliamentary democracy, one should remember the inextricable connection between the processes of parliamentarization in the state and the formation of mechanisms of legal (primarily constitutional and legal) responsibility of higher state authorities.

The issue of the responsibility of the parliament – the Verkhovna Rada of Ukraine remains one of the most urgent and complex issues in the formation and implementation of constitutional and legal responsibility in Ukraine. The Constitution of Ukraine, on the one hand, established a fairly wide range of powers of the parliament, but, on the other hand, provided much less grounds for its constitutional and legal responsibility.

The foreign experience of constitutional regulation and the practice of applying the institution of dissolution of parliaments are analyzed. Proposals are made to improve

the grounds of constitutional and legal responsibility of the Verkhovna Rada of Ukraine. In particular, it is proposed to enshrine in Art. 90 of the Constitution of Ukraine, the constitutional and legal responsibility of the Verkhovna Rada of Ukraine in the form of early termination of its powers in the event that it does not approve within three months the State Budget of Ukraine prepared and submitted in accordance with the established procedure by the Cabinet of Ministers of Ukraine.

It is noted that the institution of constitutional and legal responsibility of the highest bodies of state power, first of all, the parliament – the Verkhovna Rada of Ukraine, is an effective guarantee of the constitutional system, democracy and the functioning of civil society. The presence of relevant clear and detailed procedures of constitutional and legal responsibility of the Verkhovna Rada of Ukraine will minimize the problems of constitutional rights exercise and law enforcement. It is under such conditions that we can talk about the adequacy and reality of the application of sanctions of constitutional and legal responsibility, including in relation to the parliament – the Verkhovna Rada of Ukraine, and because of this – to create political and legal prerequisites for the formation of an effective system of checks and balances and a responsible government capable of minimizing violation of the Constitution, to guarantee the changeability and continuity of public power, to ensure the democratization of constitutional institutions and processes.

Key words: *constitutional and legal responsibility, early termination of the powers of the parliament, dissolution of parliament, parliamentarism, constitutional legality, constitutional conflict, constitutional order.*